"BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI DARSLARINING MAZMUNINI ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH"

Olimov Temir Xasanovich
Osiyo Xalqaro universiteti professori, Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).
Kadirova Mahbuba Odilovna
Osiyo Xalqaro universiteti magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda ona tili darslarining mazmunini zamonaviy pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida takomillashtirishning nazariy hamda amaliy jihatlari yoritilgan. Bugungi ta'lim jarayonida zamonaviy texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati, ularning o'quvchilarning bilim olish faoliyatiga ta'siri va ta'lim samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, ona tili darslarida interfaol metodlar, multimedia vositalari, elektron ta'lim resurslari va didaktik o'yinlardan foydalanish orqali o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini rivojlantirish, grammatik bilimlarini mustahkamlash hamda mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: ona tili darslari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, interfaol metodlar, multimedia vositalari, elektron ta'lim resurslari, nutqiy kompetensiya, ijodiy fikrlash, innovatsion ta'lim.

Kirish. Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda ta'lim tizimini zamon talablari asosida takomillashtirish, o'quvchilarga puxta bilim berish hamda ularning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini shakllantirish, savodxonligini oshirish va nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirishda ona tili fanining o'rni beqiyosdir. Chunki ona tili ta'limi nafaqat o'quvchilarga til qoidalarini o'rgatadi, balki ularning tafakkuri, dunyoqarashi, muloqot madaniyati va fikrini erkin ifodalash qobiliyatini ham shakllantiradi.

Hozirgi kunda an'anaviy ta'lim usullari bilan bir qatorda zamonaviy pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ta'lim jarayonining mazmunini boyitish uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda. Xususan, ona tili darslarida interfaol metodlar, elektron ta'lim resurslari, multimedia vositalari, didaktik o'yinlar va turli raqamli topshiriqlardan foydalanish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Bunday yondashuv orqali o'quvchilar tayyor bilimlarni o'zlashtirish bilan cheklanib qolmay, balki mustaqil izlanish, tahlil qilish, taqqoslash va xulosa chiqarishga ham o'rganadilar.

Mazkur bilimlarni samarali o'zlashtirish esa dars jarayonining qanday tashkil etilishiga, o'qituvchi tomonidan tanlangan metod va vositalarga bevosita bog'liq. Shu sababli ona tili darslarida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish ta'lim mazmunini boyitishning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

An'anaviy darslarda o'quvchilarga bilim berish ko'proq tushuntirish, savol-javob va mashq bajarish asosida tashkil etiladi. Zamonaviy ta'lim yondashuvida esa o'quvchining darsdagi faolligi, mustaqil izlanishi, ijodiy fikrlashi va o'z bilimini amaliyotda qo'llay olishi ustuvor ahamiyat kasb etadi. Bunda o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki o'quvchilarning bilish faoliyatini yo'naltiruvchi va qo'llab-quvvatlovchi vazifasini bajaradi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

xususiyatlarini hisobga olgan holda darslarni ko‘rgazmali, qiziqarli va interfaol tashkil etish yaxshi samara beradi.

Ona tili darslarida zamonaviy texnologiyalardan foydalanishning asosiy yo‘nalishlari quyidagilardan iborat:

- interfaol metodlar yordamida o‘quvchilarning mustaqil va jamoaviy faoliyatini tashkil etish;
- multimedia va elektron taqdimotlar orqali o‘quv materiallarini ko‘rgazmali tushuntirish;
- raqamli ta’lim resurslari asosida mustaqil topshiriqlar bajarish imkoniyatini yaratish;
- didaktik o‘yinlar orqali grammatik bilim va imloviy ko‘nikmalarni mustahkamlash;

Ona tili darslarida interfaol metodlardan foydalanish o‘quvchilarning o‘z fikrini erkin bayon etishi, boshqalarning fikrini tinglashi va muhokama jarayonida faol ishtirok etishiga yordam beradi. Masalan, “Aqliy hujum” metodidan yangi mavzuni boshlashda foydalanish mumkin. O‘qituvchi o‘quvchilarga muayyan so‘z yoki mavzu yuzasidan savol beradi va ularning fikrlarini umumlashtiradi. Masalan, “Odobli bola qanday bo‘ladi?” savoli asosida o‘quvchilar odob, hurmat, mehribonlik, tartib-intizom kabi tushunchalarni izohlaydilar. Bu jarayonda ularning so‘z boyligi kengayadi, fikrlash va nutqiy faolligi rivojlanadi.

“Klaster” metodidan so‘zlarning ma’nosini ochib berish, so‘z turkumlarini o‘rganish va mavzuga oid tushunchalarni guruhlashda foydalanish mumkin. Masalan, “Tabiat” so‘zi markazga yoziladi. O‘quvchilar ushbu tushunchaga aloqador so‘zlarni mustaqil ravishda aytadilar: daraxt, gul, quyosh, yomg‘ir, qush, daryo va boshqalar. Keyinchalik bu so‘zlar ot, sifat va fe’l kabi turkumlarga ajratilishi mumkin. Natijada o‘quvchilar nafaqat yangi so‘zlarni o‘rganadilar, balki ularning grammatik xususiyatlarini ham amaliy ravishda anglay boshlaydilar.

Zamonaviy texnologiyalarning yana bir muhim yo‘nalishi multimedia vositalaridan foydalanishdir. Ona tili darslarida rasmlar, animatsiyalar, audioyozuvlar va videolavhalar o‘quv materialini osonroq tushunishga yordam beradi. Masalan, so‘zlarning ma’nosini o‘rgatishda tasvirlardan foydalanish, gap tuzish jarayonida voqealar aks etgan rasmlarni namoyish etish mumkin. O‘quvchilar tasvir asosida gaplar tuzadilar, ularni o‘zaro bog‘lab kichik matn yaratadilar. Bu esa og‘zaki va yozma nutqni rivojlantirish bilan birga, o‘quvchilarning tasavvur doirasini ham kengaytiradi.

Elektron taqdimotlardan foydalanish ham ona tili darslarining samaradorligini oshiruvchi vositalardan biridir. Masalan, “So‘z turkumlari” mavzusini tushuntirishda ot, sifat va fe’lga oid so‘zlarni alohida ranglarda ko‘rsatish, ularning so‘roqlarini misollar orqali izohlash mumkin.

Adabiyotlar tahlili: Boshlang‘ich sinflarda ona tili darslarining mazmunini zamonaviy texnologiyalar asosida takomillashtirish masalasi pedagogika, metodika va axborot texnologiyalari yo‘nalishidagi ilmiy tadqiqotlarda muhim o‘rin egallaydi. Mazkur yo‘nalishda olib borilgan ilmiy izlanishlarda ona tili ta’limining mazmuni, o‘qitish metodlarini takomillashtirish, interfaol yondashuvlarni joriy etish hamda raqamli vositalardan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari turli jihatlardan o‘rganilgan.

Xususan, K. Qosimova, S. Matchonov, X. G‘ulomova, Sh. Yo‘ldosheva va Sh. Sariyevlarning “Ona tili o‘qitish metodikasi” nomli darsligida boshlang‘ich sinflarda ona tilini o‘qitishning nazariy asoslari, ta’lim mazmuni, metod va usullari keng yoritilgan. Mualliflar ona tili mashg‘ulotlarida o‘quvchilarning savodxonligini shakllantirish, grammatik bilimlarini mustahkamlash, og‘zaki va yozma nutqini rivojlantirish masalalariga alohida e’tibor qaratganlar. Ushbu metodik qarashlar bugungi kunda zamonaviy texnologiyalarni ona tili darslariga tatbiq etishda muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

X. J. Sattorovaning boshlang'ich ta'limda ona tili va o'qish savodxonligi darslarida axborot hamda ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalanishga bag'ishlangan tadqiqotida interfaol metodlarning ta'lim samaradorligini oshirishdagi ahamiyati ochib berilgan. Q. B. Qurbonova va G. T. Abdullayevalarning ilmiy maqolasida boshlang'ich ta'limda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish masalalari tahlil qilingan. Tadqiqotda ona tili va o'qish savodxonligi darslarida axborot texnologiyalarini qo'llashning ayrim usullari ko'rsatib berilgan.

Xulosa. boshlang'ich sinflarda ona tili darslarini zamonaviy texnologiyalar asosida tashkil etish o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirish va til ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, interfaol metodlar, didaktik o'yinlar, multimedia vositalari va elektron topshiriqlardan foydalanish darslarni yanada qiziqarli va samarali tashkil etishga yordam beradi.

Ona tili mashg'ulotlarida bunday texnologiyalarni qo'llash orqali o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqi, imloviy savodxonligi hamda mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish mumkin. Biroq bunda o'qituvchi har bir texnologiyani dars mavzusi va o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos ravishda tanlashi lozim.

Bizning fikrimizcha, zamonaviy texnologiyalar an'anaviy ta'limning o'rnini egallamasdan, uni yanada boyitishi kerak. Eng muhimi, dars jarayonida o'quvchi faol ishtirok etishi, o'z fikrini erkin ifodalashi va olgan bilimlarini amalda qo'llay olishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – 2020-yil 23-sentabr, O'RQ-637-son.
2. Qosimova K., Matchonov S., G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh., Sariyev Sh. Ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: Noshir, 2009. – 352 b.
3. G'afforova T., Shodmonov E., G'ulomova X. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2013. – 224 b.
4. Azizxo'jayeva N. N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent, 2006.
5. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2006.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.